

χαρακτήρ. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ὀρμώμενοί τινες διετύπωσαν τὴν ἰδέαν ὅτι τὰ ἠλεκτρικόντα ταῦτα εἶναι τὰ τελευταῖα θραύσματα τῶν στοιχείων, ἅτινα μάλιστα ἐπεξήτησεν ὁ Victor Mayer νὰ ἐπιτύχη δι' ὑψηλῆς θερμοκρασίας.

(Ἐπεται τὸ τέλος).

Γ. Θ. ΜΑΤΘΑΙΟΠΟΥΛΟΣ

Υφηγητὴς τῆς Γενικῆς Χημείας καὶ Ἐπιμελητὴς τοῦ Χημείου τοῦ Παθολογικοῦ Ἀνατομείου ἐν τῇ Ἑθνικῇ Πανεπιστημίῳ.

Η ΑΥΓΗ

Ἀπὸ χοροῦς τὸ πλούσιο τὸ παλάτι
Τὴ νύχτ' ἀντιλαλεῖ,
Καὶ σὰ διαμάντι ψεύτικο, τὸ μάτι
Σκορπᾶ σπιθοβολή.

Τὰ παρεθήρια τ' ἀνοιγμένα μοιάζουν
Μὲ μάτια φωτεινά,
Ποῦ ἐμπρὸς στὸ δυστυχῆ πικρὰ χλευάζουν
Τὴν ἄγρια δυστυχιά.

Ἐκεῖ σιμὰ μιὰ κόρη ἀποκοιμίζεται
Γλυκὰ στὸν ἀργαλειὸ
Κι' ὄλ' ἡ σιωπὴ τοῦ δυνατοῦ γροικιέται
Στὸ σπῆτι τὸ φτωχό.

Μεσ' στήν αὐγὴ τὰ μάτια της ἀνοίγει
Ἡ κόρ' ἡ λυγρὴ
Καὶ μιὰ λουρίδα φῶς χάμον ξανοίγει
Ποῦ μπαίνει ἀφ' τὴν αὐλή.

Στὸ παρεθύρι τρέχει καὶ τὸ μάτι
Γυρίζει βιαστικὸ
Παρτοῦ ζωὴ, μὰ μόνο τὸ παλάτι
Κατάκλειστο, βουβό.

Ἐκεῖ τριγύρω βλέπεις σκορπισμένα
Τὰ ρόδα τῆς γιορτῆς,
Σὰν τόσα βρέφῃ ἀπόκρυφα ριγμένα
Ἀγάπης μισητῆς.

Μεσ' στὴ σιγὴ τοῦ παλατίου πεθαίνει
Μιὰ ψεύτικη ζωὴ,
Κι' ἀφ' τὸ καλύβι τοῦ φτωχοῦ προβαίνει
Ἡ μυρωμένη αὐγὴ.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΡΤΙΩΚΗΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝΕΣΤΩΣΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ

ΕΝ ΤΑΙΣ

ΓΛΩΣΣΙΚΑΙΣ ΕΡΕΥΝΑΙΣ

(Συνέχεια καὶ τέλος)

ΤΟΥΤΩΝ δ' ὁμολογουμένων δῆλον ὅτι, ἐπειδὴ τῶν νεωτέρων γλωσσικῶν φάσεων καὶ μόνον τούτων ἔχομεν πρὸ ἡμῶν μακρόν, γνωστὸν παρελθόν, αὗται μάλιστα δύνανται νὰ μελετηθῶσιν ἱστορικῶς καὶ νὰ παράσχωσιν ἡμῖν μέθοδον καὶ διδάγματα πολυτιμότερα καὶ τελειότερα πάσης ἄλλης ἀρχαιοτέρας. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἡ ἡμετέρα Ἑλληνικὴ μακροτάτην καὶ πλουσιωτάτην καὶ καλῶς ἀρχαιοθὲν καλλιεργημένην ἔχει παράδοσιν, — οὐδεμιᾶς ἄλλης γλώσσης παρεδόθησαν ἡμῖν τοσοῦτον πολυάριθμα γλωσσικά μνημεῖα ἀρχαιοθὲν καὶ ταῦτα ποικιλώτατα κατὰ τὰς διαλέκτους καὶ τὰ εἶδη τοῦ λόγου, οὐδεμιᾶς (πλὴν τῆς Ἰνδικῆς) παλαιότερα, οὐδεμιᾶς πιστότερα, οὐδεμιᾶς (πλὴν τῆς Ἰνδικῆς) τὰ στοιχεῖα ἐμελετήθησαν οὕτως γραμματικῶς καὶ λεξικογραφικῶς, οὐδεμιᾶς ἔχομεν πάντων τῶν αἰῶνων ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου μέχρι σήμερον οὕτως ἀκριβῶς χρονολογημένα μνημεῖα, ὅσον τῆς Ἑλληνικῆς — καὶ ἐπειδὴ πρὸς τούτοις εἶναι φύσει συντηρητικὴ, διὰ ταῦτα βραδύτατα μεταβάλλεται, τὰ παθήματα αὐτῆς εἶναι πάντοτε εὐπαρακολούθητα, καὶ διὸ οὐδεμία ἄλλη γλῶσσα δύναται νὰ συντελέσῃ τοσοῦτον εἰς ἐξεύρεσιν γενναίων διδαγμάτων καὶ εἰς καταρτισμὸν ἀληθοῦς περὶ τὴν μελέτην τῶν γλωσσῶν μεθόδου ὅσον ἡ ἡμετέρα νέα Ἑλληνικὴ.

Ἄλλ' ἡ μελέτη καὶ ἐξακρίβωσις τῶν φαινομένων ἐν ταῖς νεωτέραις γλώσσαις ἐδίδαξαν ἡμᾶς καὶ τι ἄλλο σπουδαιότατον εἶδαγμα, ὅτι δηλαδὴ τοὺς φθόγγους τοὺς ἀπαρτίζοντας τὸ ὕλικόν ὡς εἶπεν τῆς γλώσσης

ἐκφωνοῦμεν διὰ τῶν φωνητικῶν ἡμῶν ὀργάνων κατὰ νόμους φυσιολογικούς λειτουργούντων. Ἐπειδὴ δὲ ὁμοιογενῶν τῶν νόμων τούτων ἀδύνατον τοῦ λοιποῦ νὰ πιστευθῇ ὅτι οἱ φθόγγοι τῆς γλώσσης ἐκφωνοῦνται ὑφ' ἡμῶν εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν, ἄλλοτε ἄλλως, ἤτοι ἀδύνατον νὰ πιστευθῇ ὅτι συμβαίνουσι καὶ ἀκανόνιστοι καὶ ἔκνομοι αὐτῶν ἐκφωνήσεις καὶ δὴ παθήσεις καὶ ἀλλοιώσεις. Πρόσθετες εἰς τὴν ἡμεῖς τοὺς φθόγγους τῆς γλώσσης ἡμῶν ἐκφωνοῦμεν καθ' ὅν ἐν τῇ βρεφικῇ ἡλικίᾳ ἐμάθομεν τρόπον, ὅτι οὐδέποτε οὐδενὶ ἡμῶν ἐπῆλθε νὰ μεταβάλλῃ αὐτοὺς, ὅτι δὲ πάντες πάντοτε ἀληθῶς πιστεύομεν ὅτι ἐκφωνοῦμεν αὐτοὺς καθ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν αἰεὶ τρόπον καὶ οὐδένα ποτὲ μεταβάλλομεν ἢ φθείρομεν, οὐδὲ θὰ ἐπετρέπομεν τοῦτο, εἴ τις τὸν ἐπεχειρεῖ· ἐντεῦθεν ὄχλον εἶναι αἱ συμβαίνουσαι παρὰ πᾶσαν τὴν ἐπαγρύπνησιν καὶ φυλακὴν ἡμῶν φωνητικαὶ ἐξαλλοιώσεις, ὁποῖας πολλὰς βλέπομεν ἐξετάζοντες ἱστορικῶς τὰς γλώσσας, θὰ τελῶνται κατὰ κλίμακα ὑπὲρ πᾶσαν ἔννοιαν ἐλαχίστην, αὐτόχρημα μικροσκοπικὴν, καὶ ἐντεῦθεν ἀνεπαίσθητον ὄχλῳ ἡμῶν. Κατ' ἀνάγκην ἄρα πᾶσα αὐτῶν ἐκφώνησις καὶ δὴ καὶ ἀλλοίωσις τελεῖται, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς, ἔννοεῖται, ἔροις, καθ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὁμαλῶς ἀνεξαιρέτως, καθ' ὅν τρόπον φυσιολογικῶς λειτουργούντων τῶν ὀργάνων τῆς ἀκοῆς ἢ τῆς ὁράσεως ἡμῶν ἀκούομεν καὶ ὀρώμεν αἰεὶ κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἀκουστικῆς καὶ ὀπτικῆς, τ.ε. καθ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν αἰεὶ τρόπον, ὁμαλῶς, ἀνεξαιρέτως. Πᾶσα ἄρα παρὰ τὰ κεκανονισμένα ἐμφανιζομένη τυχὸν ἀλλοίωσις ἐν τοῖς φθόγγοις ἀνάγκη νὰ ἔχη ἰδίον τινα λόγον, καθ' ὅν τρόπον καὶ πᾶς ἐν τοῖς ὡσὶν ἡμῶν γενόμενος βόμβος ἢ πᾶσα ὀπτικὴ ἀπάτη. Ἄλλ' ὁμοίως ἐδίδαξεν ἡμᾶς πρὸ πάντων ἡ παρατήρησις ἐν ταῖς νεωτέραις γλώσσαις, ὅτι πλὴν τῶν κατὰ φυσιολογικούς νόμους τελουμένων ἐν τοῖς φθόγγοις μεταβολῶν παρατηροῦνται καὶ ἄλλαι, καὶ αὗται οὐ μόνον ἐπὶ τῶν φθόγγων ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν τύπων, τῶν συντάξεων καὶ τῶν σημασιῶν· δῆλον ἄρα ὅτι εἰς πλάσιν καὶ μεταπλάσιν τῆς γλώσσης ἐπενεργοῦσι καὶ ἄλλα δυνάμεις πλὴν τῶν φωνητικῶν ὀργάνων ἡμῶν, καὶ εἰ αἱ δυνάμεις αὗται δὲν εἶναι σωματικαὶ ἀλλὰ ψυχικαί.

Οὕτως ἡ ψυχολογία ἐρμηνεύουσα ἡμῖν πῶς αἱ ποικίλαι παραστάσεις ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας ἢτοι πῶς συνδυάζονται, διατηροῦνται ἢ ἐπισκοποῦνται, ἐπανερχονται εἰς τὴν συνείδησιν κλπ. καὶ ὅτι μετὰ τῶν παραστάσεων τούτων εἶναι ἀναποσπᾶστος συνδεόμεναι ἐν τῇ συνείδησει ἡμῶν αἱ δηλωτικαὶ τούτων λέξεις, μέγα συνεδάλετο εἰς ἀληθῆ κατανοῆσιν τοῦ διακόσμου τούτου, ὃν λέγομεν γλώσσαν. Διὰ τῆς ψυχολογικῆς ἐξετάσεως ταύτης ἐμάθομεν ὅτι γλώσσα κατ' ἀλήθειαν δὲν εἶναι αἱ λέξεις αἱ κείμεναι ἐν τῇ λεξικῇ οὐδὲ οἱ τύποι οἱ ἐκτιθέμενοι ἐν τῇ γραμματικῇ ἀλλὰ μᾶλλον τὰ συστήματα τῶν γλωσσικῶν στοιχείων τῶν ἐχόντων ὁμοίαν λειτουργίαν, ἢτοι τῶν ὁμοίων καταλήξεων, τῶν ὁμοίων ὀνομάτων κλπ., ὅτι τῶν συστημάτων τούτων οἱ πολλοὶ ἔχουσι λανθάνουσαν μὲν καὶ οὐχὶ διατετυπωμένην ρητῶς ἀλλ' ὁμοίως αἰεποτε ἰσχυροτάτην συνείδησιν διὸ καὶ εὐθύς ὡς παρὰ τὴν

συνείδησιν ταύτην συμβῆ τι, ἐξανίστανται· ταῦτα δὲ πάντα ἐμοῦ ἀποτελοῦσι τὸ γ λ ω σ σ ι κ ὸ ν α ἰ σ θ ἦ μ α αὐτῶν καὶ οὐτινος στερούμενός τις δὲν δύναται νὰ κάμνῃ χρῆσιν γλώσσης τινός, καὶ ἂν πᾶσαι τὰς λέξεις καὶ τοὺς γραμματικὸς αὐτῆς τύπους γινώσκῃ. Ταῦτα ἄρα τὰ ποικίλα καὶ πολὺπλοκα συστήματα καὶ συστημάτια, εἰς ἃ εἶναι κατατεταγμένος ὁ θησαυρὸς τῆς γλώσσης, καὶ τὰς σχετικὰς δυνάμεις τούτων ἐκάστοτε ἀναλύει καὶ καθίστησιν ἡμῖν αἰσθητὰ ἢ ψυχολογικῆ ἐξετάσεως τῆς γλώσσης. Διὰ τῆς ἐξετάσεως καὶ νοήσεως τῶν συστημάτων τούτων νοοῦμεν ἀληθῶς πῶς καὶ ἐπὶ τῶν ἔροις ταῦτα τὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα ἐπιδρῶσιν ἐπὶ ἐκεῖνα καὶ οὐχὶ ἐπ' ἄλλα, καὶ δι' αὐτῶν καὶ μόνων διακρίνομεν ἐκάστοτε τὰ ἀναλογικῶς, ἢτοι ψυχολογικῶς ἀλλοιωθέντα ἢ πλάσθέντα τῶν τελεσθέντων κατὰ φωνητικὸς νόμους.

Ἄλλ' ἡ γλώσσα, εἶπομεν ἤδη, εἶναι κυρίως δημιουργημάτων τῶν ἐν κοινωνίᾳ ζώντων ἀνθρώπων· τοῦτο νοεῖ ἕκαστος ἐνθυμηθεὶς ὅτι ναὶ μὲν πᾶν εἶ τι πλάττεται ἢ μεταπλάττεται, πάντοτε πάσχει τοῦτο ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ τινός ἀνθρώπου, τοῦ ἀτόμου, ὡς λέγομεν, οὐχὶ δὲ ἀπὸ κοινοῦ ἐν ταῖς ψυχαῖς πάντων τῶν ὁμογλώσσων· ἀλλὰ τὰ καινοτομηθέντα ταῦτα, εἴτε τύπος, εἴτε φθόγγος, εἴτε σύνταξις, εἴτε σημασία εἶναι, τότε μόνον καθίστανται ὄντως στοιχεῖα τῆς γλώσσης ἢ τῆς διαλέκτου ὅταν τύχῃσι μιμήσεως, τ.ε. ὅταν μεταδιδασθῶσι καὶ εἰς ἄλλα άτομα· μετάθεσις ἄρα ἀπὸ τοῦ πλάσαντος εἰς τοὺς ὁμογλώσσους ἢτοι ἐπικοινωνία εἶναι ἀπαραίτητος βιολογικὸς ἔρος παντός γλωσσικοῦ στοιχείου καθὼς καὶ πάσης γλώσσης ἢ διαλέκτου.

Λοιπὸν καθ' ὅν τρόπον ἡ γλώσσα εἶναι πρῶτον μὲν ἀρχαία κληρονομία ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν μεταδιδόμενη, ἔπειτα φυσιολογικὴ καὶ ψυχικὴ λειτουργία τῶν φωνητικῶν ὀργάνων καὶ τῆς ψυχῆς ἡμῶν, καὶ τέλος προῖδν τῆς ἐπικοινωνίας τῶν ἀτόμων καὶ λαῶν πρὸς ἀλλήλους οὕτως ἐξετάζεται σήμερον ἡ γλώσσα. Ἐξετάζεται ἄρα α') ὡς τι ἱστορικῶς παραδεδομένον, ὅτε, ὡς εἰκός, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ προσάγηται καὶ ἐξετάζηται ἔσον ἔνεστιν πλεῖστον ἐκ παλαιότερων χρόνων ὑλικόν, ἢνα οὕτως ἀπὸ μεγίστης ἔσον οἶον τε ἡμέρας, ἀπὸ παμπόλλων ἐπὶ μέρους φαινομένων συνάγωμεν τὰς γενικάς περὶ γλώσσης ἀρχὰς καὶ τὰ καθολικὰ διδάγματα. Πρὸς τούτοις ἀνάγκη ἱστορικῆς, φιλολογικῆς, ἀκριβεστάτης βασιάνου καὶ χρονολογικῆς κατατάξεως τῶν γλωσσικῶν φαινομένων. ἢνα μὴ πλὴν ἄλλων σφαλμάτων τὰ νεώτερα πλημμυλῶς ἐκλαμβάνωνται αἰτία τῶν παλαιότερων. Σημειωτέον δὲ ὅτι, ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη φιλολογικὴ ἀκριβὴς γνώσις τῶν γλωσσικῶν στοιχείων δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἀνευ γνώσεως τῶν διὰ τῶν στοιχείων τούτων δηλουμένων πραγμάτων, ἐρχόμεθα ἀναγκαίως ἀπὸ τῆς ἐρεῦνης τῆς γλώσσης, ἐπὶ τὴν ἐρευναν τῶν πραγμάτων. Ἐκ τούτων δῆλον ὅτι ὁ βουλευόμενος νὰ διαλαμβάνῃ καὶ ἐρμηνεύῃ τὰ γλωσσικὰ φαινόμενα, ὀφείλει νὰ ἐξετάζη καὶ μανθάνῃ ἅμα τὸν πολιτικὸν τοῦ λαλοῦντος τὴν γλώσσαν ἔθνους, ἢτοι τὴν θρησκείαν, τὴν παιδείαν, τὴν πολιτείαν καὶ καθόλου σύμπαντα τὸν πνευματικὸν βίον αὐτοῦ, διότι μετὰ πάντων τούτων συνδέεται στενῶς καὶ συμμεταβάλλεται ἡ γλώσσα αὐ-

τοῦ, καὶ πᾶσα ἡ περιβάλλουσα φύσις, καὶ ἡ κοινωνία, πᾶσα ἡ πείρα, πᾶς ὁ βίος ἐπέδρασαν ἐπὶ τὴν γλῶσσαν. Οὕτως ἀπὸ τῶν λέξεων ἐρχόμεθα ἐπὶ τὴν γνώσιν τῶν πραγμάτων, καθ' ἃ σαφῶς εἶπεν ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος «ἀρχὴ παιδείσεως ὀνομάτων ἐπίσκοψις».

β') Ἐξετάζεται ἡ γλῶσσα ὡς φυσιολογικὸν φαινόμενον, ὅτε ἐξετάζεται πῶς σχηματίζονται οἱ φθόγγοι διὰ τῶν φωνητικῶν ἡμῶν ὀργάνων φυσιολογικῶς λειτουργούντων, τίς ἡ φύσις, τίς ἡ κατασκευὴ καὶ λειτουργία ἐκάστου τῶν ὀργάνων τούτων, τίνες κινήσεις τούτων ἀπαιτοῦνται εἰς παραγωγὴν ἐκάστου φθόγγου καὶ τίνες μεταβολαὶ τῶν φθόγγων παράγει ἐκάστη περὶ τὰς ἀρθρώσεις μετακινήσεις, τίς ἡ δύναμις τοῦ τοιοῦτου ἢ τοιοῦτου τονισμοῦ κλπ.

γ') Ἐξετάζεται ἡ γλῶσσα ὡς ψυχολογικὸν φαινόμενον, ὅτε ἐρευνᾶται κατὰ τίνες ψυχολογικοὺς νόμους πλάττονται ἢ μεταπλάττονται τὰ γλωσσικὰ φαινόμενα οἷον οἱ τοιοῦτοι ἢ τοιοῦτοι μεταπλασμοί, αἱ τοιαῦται ἢ τοιαῦται συνεκδρομαί, αἱ τοιαῦται συντάξεις, αἱ τοιαῦται σημασιολογικαὶ μεταβολαί, αἱ τοιαῦται δημιουργία νέων τύπων, λέξεων κλπ.

δ') Ἐξετάζεται ὡς κοινωνικὸν ἢ πολιτικὸν φαινόμενον, ὅτε ζητούμενον πῶς γλῶσσά τις ἢ διάλεκτος ταύτης τῆς κοινωνίας ἢ ταύτης τῆς τάξεως ἢ τούτου τοῦ ἔθνους ἠδυνήθη νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ ἄλλων, νὰ μεταδώσῃ αὐτῇ λέξεις, φράσεις, καταλήξεις, συντάξεις, σημασίας λέξεων κτλ. ἀπαιτεῖται νὰ γινώσκωμεν οὐ μόνον τὰς ἱστορικὰς περιπετείας καὶ τὸν πολιτισμὸν καὶ καθόλου τὸν βίον τοῦ ἔθνους, οὐ τὴν γλῶσσαν ἱστοροῦμεν, οὐ μόνον τὰς σχέσεις αὐτοῦ ἐκάστοτε πρὸς ἄλλους ἑγγυς ἢ μακρὰν λαοὺς, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τούτων τῶν ξένων ἔθνῶν τὰς γλώσσας καὶ ταύτας ἀκριβῶς, φιλολογικῶς καὶ ἱστορικῶς, ἔπειτα τὰ ἦδη καὶ ἔθιμα, τὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν βίον καθόλου αὐτῶν.

Ἐκ τῶν εἰρημένων γέγενετο δῆλον ὅτι ἡ γλωσσολογία ἀσχολουμένη περὶ τὴν γλῶσσαν, ἦτοι περὶ δημιουργία τῶν ἀνθρώπων, δὲν δύναται νὰ εἶναι φυσικὴ ἐπιστήμη, ἀν, ὡς εὐλογον, ἐκάστην ἐπιστήμην ὀνομάζωμεν ἀπὸ τοῦ πράγματος περὶ ὃ ἀσχολεῖται· αὕτη εἶναι ἀπλῶς κλάδος τῆς φιλολογίας, ἦτοι τῆς ἐπιστήμης ἐκεῖνης, ἣτις ἐξετάζει μὲν καὶ τὴν γλῶσσαν ἀλλὰ πρὸς ταύτη καὶ πάντα τὰλλα φαινόμενα τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν λαῶν. Ἡ δὲ μέθοδος αὐτῶν εἶναι πολλῶν μᾶλλον σύνθετος καὶ δὴ τελειότερα τῶν ἄλλων κλάδων τῆς φιλολογίας, ἦτοι σύγκειται μὲν καὶ ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν προγεγενημένων ὅπως καὶ αἱ μέθοδοι τῶν ἄλλων κλάδων τῆς φιλολογίας, ἀλλ' ἅμα καὶ ἐκ τῆς ψυχολογίας καὶ ἐκ μέρους τῆς φυσιολογίας, δύο ἐξηκριβωμένων, πειραματικῶν, θετικῶν ἐπιστημῶν ἐντεῦθεν καὶ τὰ διδάγματα αὐτῆς εἶναι κατὰ πολὺ ἀσφαλέστερα ἢ τὰ τῶν ἄλλων κλάδων τῆς φιλολογίας. Καὶ ἀληθῶς δὲν κρίνεται σήμερον γλωσσολογικὴ ἐργασία ἢ ἀναζήτησις καὶ ἀνεύρεσις ριζῶν καὶ ἐπιθημάτων, οὐδὲ ἡ ἐρευνα τῆς πρώτης μορφῆς καὶ γενέσεως αὐτῶν δι' αὐθαιρέτου καὶ ἀναποδείκτου ἀναλύσεως τῶν στοιχείων τῶν λέξεων, ἀλλ' ἡ ἐξέυρεσις καὶ διατύπωσις τῶν νόμων, οἵτινες διέπουν τὰ φαινόμενα εἴτε πανταχοῦ ἢ ἐν πάσῃ γλώσσῃ εἴτε ἐν ταύτῃ τῇ ὀρισμένῃ γλώσσῃ

ἢ διαλέκτῳ. Εὐρίσκοντες δὲ καὶ καθορίζοντες τοὺς νόμους τούτους ἐν τοῖς γλωσσικοῖς φαινομένοις τοῖς ἐνώπιον ἡμῶν γινομένοις καὶ τοῖς τελεθεῖσιν ἐν τοῖς ἱστορικοῖς τοῖς προϊστοῖς ἡμῖν ὀπωσθήποτε χρόνοις δυνάμεθα, ἀφοῦ ὁμολογουμένως οἱ νόμοι τῆς ἐξελίξεως τῶν ὄντων δὲν εἶναι διάφοροι τῶν τῆς πρώτης ἀρχῆς καὶ γενέσεως αὐτῶν, νὰ μεταφέρωμεν τούτους ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς πρώτης ἀρχῆς καὶ γενέσεως τῆς γλώσσῃς. Οὕτως ἀρα κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀρχὴν τὴν διδάσκουσιν ἀπὸ τῶν γνωσθῶν ἐπὶ τὰ ἀγνωστα χωροῦντες ἐρχόμεθα εἰς νόησιν καὶ λύσιν τοῦ μεγάλου προβλήματος τοῦ ἀπασχολήσαντος ἤδη τὰ κράτιστα πνεύματα τοῦ τε ἀρχαίου καὶ τοῦ νέου κόσμου, τοῦ προβλήματος περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ γενέσεως τῆς γλώσσῃς.

Τῆς τοιαύτης ὑγιούς γλωσσολογικῆς μεθόδου ἔχει μὲν ἀνάγκην πᾶς περὶ τὴν γλῶσσαν ἀσχολούμενος ἐπιστήμων, ἴνα κατὰ τὸν προσηκόντα τρόπον χωρῶν εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ μὴ σφέλληται· ἀλλ' ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ἔχομεν ἀνάγκην αὐτῆς ἡμεῖς οἱ νεώτεροι Ἕλληνες. Διότι ὁμολογεῖται ὑπὸ πάντων ὅτι τὸ ἀριστον ὅπερ παρὰ τῶν εὐκλεῶν ἡμῶν προγόνων ἐκληρονομήσαμεν εἶναι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἡμῶν. Ἄλλ' ἐπίσης ὁμολογεῖται ἀτυχῶς ὅτι τῆς γλώσσῃς ταύτης ἰδίᾳ ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων καὶ ἐξῆς ἡ ἐπιστημονικὴ μελέτη καὶ γνώσις οὐτε ἐπεδιώχθη οὐτε ἐπετεύχθη ὑφ' ἡμῶν, ὅπως ἔδει. Καὶ ἐκήρυξε μὲν πρὸ πολλοῦ καὶ μεγαλοφώνως τὸ ἀγλαΐσμα τῶν λογίων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ὁ ἀσέλιμος Κοραῖς (Προλεγ. εἰς Πλούτ. Δ.) ὅτι «τὸ πρῶτον βιβλίον ἐκάστου ἔθνους εἶναι τῆς γλώσσῃς του τὸ λεξικόν, ἡ γοῦν ἢ συνάθροισις καὶ ἐρευνα τῶν συμβόλων μὲ τὰ ὅποια ἐκφράζει τὰς ἰδέας του. Ἐὰν δὲν γίνῃ ἢ συνάθροισις αὕτη, τὸ ἔθνος ὄχι μόνον δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀποκτήσῃ παιδείαν ἢ νὰ αὐξήσῃ τὴν ὁσίαν ἔχει, ἀλλὰ καὶ κινδυνεύει νὰ τὴν χάσῃ παντάπασι...», καὶ ἅμα οὐ μόνον ἐδίδαξε σαφέστατα τὰς ἐπιστημονικὰς καὶ πρακτικὰς ὠφελείας τοῦ ἔργου (Αὐτοσχεδ. Στοχ.) καὶ συνεβούλευσε πῶς ἐνόει νὰ ἐπιχειρηθῇ τὸ ἔργον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οὗτος ἐπεδύλετο καὶ ἠρμήνευσεν ἐν τοῖς πολυτίμοις Ἀτάκτοις αὐτοῦ παμπόλλας λέξεις τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νέας ἡμῶν γλώσσῃς. Ὅσον δὲ καὶ ἂν εἶνε λυπηρὸν νὰ λεχθῇ, εἶνε ὅμως δυστυχῶς ἀληθές, ὅτι οὐδεὶς τῶν μετὰ τὸν Κοραῖν ἐπραξεν ὑπὲρ τῆς νέας Ἑλληνικῆς ὅσα ὁ θαυμασὸς ἐκεῖνος ἀνήρ.

Ἐπίσης εἶναι ἀναντίλεκτον ὅτι τῆς γραμματικῆς καὶ τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσῃς ἡμῶν ἰδίᾳ ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων μέχρι σήμερον ἐλάχιστα ἡμεῖς ἐξηκριβώσαμεν. Μέχρι χθὲς συνήπτομεν τὴν νῦν λαλουμένην ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὰς ἀρχαίας διαλέκτους παραγκωνίζοντες καὶ διαγράφοντες οὕτω πᾶσαν τὴν ἐξέλιξιν τῆς κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα γλώσσῃς ἡμῶν.

Ὅμοίως εἶνε ἀτυχῶς πασίγνωστον ὅτι δὲν ἔχομεν μέχρι τοῦδε καταρτίσει γεωγραφικοὺς χάρτας ἐμφαίνοντας οὐχὶ τὰς διαλεκτικὰς αὐτῆς διαιρέσεις καὶ υποδιαιρέσεις, ἀλλ' οὐδ' αὐτὰ τὰ ἀκρότατα αὐτῆς ὄρια ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ. Καὶ ὅμως καὶ περὶ τὴν συναγωγὴν

τοῦ γλωσσικοῦ ὀλικοῦ καὶ περὶ τὴν γραμματικὴν τῆς γλώσσης ἐξέτασιν ἠσυχολήθησαν οὐκ ὀλίγοι τῶν πρεσβυτέρων, καὶ νῦν δ' ἔτι ἀσχολοῦνται ἱκανοὶ τῶν ζώντων λογίων. Καὶ Σύλλογοι δὲ καὶ Ἑταιρεῖαι καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Κων)πόλει ἐπεχείρησαν νὰ ὑπεκκαύσωσι τὸν ζῆλον τῶν φιλοτίμων ἐργατῶν. Ἀτυχῶς τοῦτο μὲν δι' ἔλλειψιν ὕγιους ἐπιστημονικῆς μεθόδου, τοῦτο δὲ δι' ἔλλειψιν συνοχῆς καὶ ἐνιαίας διευθύνσεως τοῦ ἔργου, δι' ἔλλειψιν μεθοδικῆς διδασκαλίας τῆς μέσης καὶ νέας γραμματολογίας τῆς γλώσσης ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ καὶ τέλος δι' ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων πόρων τὰ πλεῖστα τῶν πονημάτων τούτων ἔμειναν καὶ μένουσιν ἀνέκδοτα καὶ οὕτως ἀπώλοντο ἢ ἀπόλλυνται, τὰ δὲ ὀλίγα ὅσα εἶδον διὰ τῆς τυπογραφίας τὸ φῶς, μόνον ὡς πρώτη ἀκατέργαστος ὕλη καὶ αὕτη ἐλαχίστη ἀπέναντι τοῦ ἔλου, δύνανται νὰ θεωρηθῶσι. Περί συστηματικῆς δὲ ἐπιστημονικῆς ἐξετάσεως καὶ διδασκαλίας τῆς γλώσσης καὶ γραμματολογίας ταύτης ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ, οὐδεμία ποτὲ ἐλήφθη φροντίς. Πάντες δὲ οἱ περὶ τὴν γλώσσαν μέχρι τοῦδε ἀγώνες ἡμῶν ἀναφέρονται ἢ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν ἢ εἰς τὸ πολὺκροτον γλωσσικὸν λεγόμενον ζήτημα· καὶ περὶ μὲν τῆς ἀρχαίας οὐδεὶς δύνανται νὰ εἴπῃ τι, οὐδεὶς ψέγει τὸν Ἡρακλέα, περὶ δὲ τοῦ ἄλλου ζητήματος πολὺ φοβοῦμαι μὴ ἐπάθομεν τὸ λεχθὲν εὐφυῶς ὑπὸ τινος, ὅτι «ἀγωνιζόμενοι αἰείποτε περὶ τοῦ πῶς, ἔλησημονήσαμεν καὶ παρελίπομεν τὸ τί νὰ γράψωμεν.»

Δὲν ἐνόησαμεν δὲ τὴν στοιχειώδη ἀλήθειαν, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα ἔθνη σκοποῦντα ἀπλῶς νὰ διδασχθῶσι τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν δύνανται ν' ἀρκῶνται εἰς τὴν μελέτην καὶ γνῶσιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς καὶ καθόλου τοῦ ἀρχαίου κόσμου· ἡμεῖς δ' ὅμως ὀφειλομεν οὐχὶ μόνον τὸν πολιτισμὸν ἐκείνων νὰ γνωρίσωμεν ἀλλὰ καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιστάτων χρόνων μέχρι σήμερον νὰ μελετήσωμεν, διὸ δὲν δυνάμεθα νὰ περιορισθῶμεν ἐν μιᾷ τινι περιόδῳ τῆς γλώσσης ἡμῶν. Ἡμεῖς, ἂν θέλωμεν καὶ τὰς διδασκαλικὰς ἡμῶν μεθόδους νὰ ἀπλοποιήσωμεν καὶ τὸν γραφόμενον ἡμῶν λόγον νὰ πλουτίσωμεν καὶ ἅμα ἐθνικώτερον καταστήσωμεν, καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἡμῶν μέθοδον νὰ βελτιώσωμεν καὶ τέλος τὴν τρανοτάτην ἀπόδειξιν νὰ παράσχωμεν ὅτι συναισθανόμεθα τὴν ἔκτακτον σημασίαν τῶν μεγίστων ἀγαθῶν, ἅτινα κατέλιπον ἡμῖν οἱ ἀείμνηστοι πρόγονοι ἡμῶν, καθήκον ἀπαραίτητον ἔχομεν νὰ ἐπιχειρήσωμεν ταχέως τῷ ἔργῳ.

Ἡ σύνταξις λεξικοῦ τῆς μέσης καὶ νέας Ἑλληνικῆς καὶ ἡ γραμματικὴ καὶ ἱστορικὴ αὐτῆς μελέτη εἶναι καθήκον τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου, πάντων τῶν φιλομούσων καθὼς καὶ τῶν λογίων Ἑλλήνων.

Δυνάμεις καὶ ὀλικὰς καὶ πνευματικὰς κέκτηται ἡδὴ τὸ ἡμέτερον ἔθνος ἱκανὰς πρὸς τοῦτο. Ἐντεῦθεν οὐδεὶς ἄλλου δεῖ τοσοῦτον ὅσον βαθεῖας συναισθήσεως τοῦ ἐθνικοῦ τούτου καθήκοντος καὶ γενναίας ἀποφάσεως.

Ἄς ἐλπίζωμεν καὶ ἄς εὐχηθῶμεν, ἵνα οἱ ὀλίγοι οὗτοι λόγοι, λεχθέντες ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου τούτου βήματος

κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, δώσωσιν ἀφορμὴν εἰς σοβάραν σκέψιν καὶ ἐπιτέλεσιν τοῦ ἐθνικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ τούτου καθήκοντος πάντων τῶν Ἑλλήνων.

Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ

Τακτικὸς Καθηγητὴς τῆς Γλωσσολογίας καὶ Πρῶτανις τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου.

ΠΕΡΙ ΑΜΦΙΔΡΟΜΙΩΝ

Ἦ

ΑΜΦΙΔΡΟΜΙΑΣ

Ἐν τῷ ἐπιμελεῖα τοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου ἐκδοδόμενῳ καὶ σήμερον ἐν κοινῇ σχεδὸν χροῖσει ὑπάρχοντι «Ἐγκυκλοπαιδικῷ Λεξικῷ», ἐπὶ τῇ λέξει **Ἀμφιδρόμια** ἀναγινώσκωμεν τὰ ἑξῆς: = «Ἐορτὴ ἰδιωτικὴ τῶν ἀρχαίων ἀγομένη τὴν πέμπτην ἢ τὴν ἑβδόμην ἢ τὴν δεκάτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς γεννήσεως παιδίου· κατ' αὐτὴν περιέφερον τὸ βροῦθος τρέχοντες περὶ τὴν ἐστίαν» (ἐλεμπὸν δ' οἱ συγγενεῖς δῶρα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πολὺποδὰς καὶ ὄσπριας) —. Ὁ σκοπὸς τῆς εορτῆς φαίνεται ὅτι ἦτο διττός· ἦτοι ἐκαθαίροντο μὲν αἱ συναψάμεναι τῆς μαιώσεως, ἐδηλοῦτο δὲ συμβολικῶς διὰ τῆς περὶ τὴν ἐστίαν περιφορᾶς ἢ εἰσδοχῆ τοῦ νεογνοῦ εἰς τὴν οἰκογένειαν. Συνήθως κατὰ τὴν εορτὴν ταύτην ἐτίθετο καὶ τὸ ὄνομα εἰς τὸ παιδίον».

Προδήλως ὁ σύντομος οὗτος ἐν τῷ Ἐγκυκλ. Λεξικῷ καθορισμὸς τοῦ ἔθιμου τῶν Ἀμφιδρομιῶν χρήζει συμπληρωματικῆς ἀναπτύξεως. Τοῦτο δὴ καὶ ἐπιχειροῦμεν ἡμεῖς σήμερον ἔχοντες ὑπ' ὄψιν σχετικὸν κεφάλαιον νεοφανοῦς βιβλίου πονηθέντος ὑπὸ τοῦ Salomon Reinach (μέλους τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου) καὶ ἐπιγραφομένου: «Cultes, mythes et Religions», ἐξ οὗ κεφαλαιῶν παραθέτομεν ὧδε οὐχὶ τόσον μεταφραστικῶς ὅσον παραφραστικῶς καὶ κατ' ἐλογικὴν τάξιν τὰ σαφέστερον ἐξηγούντα τὸ ὑπὸ κρίσιν ἔθος μέρη.

Ὁ Fustel de Coulanges ἔγραφεν ἐν ἔτει 1879, ἐν σελίδι 53 τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ *la cité antique* (τὸ ἀρχαῖον ἄστυ) τὰ ἑξῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸ τῶν ἀρχαίων ἀμφιδρομιῶν ἔθος: «Ὁ Υἱὸς (δὲ νεογέννητος) ἐδεῖτο εἶδους τινὸς εἰσαγωγῆς. Τὸ τέκνον προσεφέρετο τοῖς ἐφιστίαις θεοῖς. Γυνὴ τις ἔφερεν αὐτὸ ἐν ταῖς ἀγκυλαῖς αὐτῆς καὶ τρέγουσα περιέφερεν αὐτὸ περὶ τὸ ἱερόν πυρ. Ἐίχε δὲ ἡ τελετὴ αὕτη διπλοῦν τὸν σκοπὸν, πρῶτον τὸν ἐξαγρισμὸν τοῦ παιδίου ἕτοι τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ρύπου τοῦ προσαφθέντος αὐτῷ (κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐνδοχὴν) ἐξ αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν τῆς κωφορίας, καὶ δεύ-